

Nr 15.

Ankom till riksdagens kansli den 25 februari 1944 kl. 10 fm.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 7, 11 och 14 kap. vattenlagen.

Genom en den 4 februari 1944 dagtecknad proposition, nr 63, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

om ändring i 7, 11 och 14 kap. vattenlagen.

Härigenom förordnas, att i 7 kap. vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523) skall införas en ny paragraf, betecknad 29 a §, av nedan angiven lydelse, samt att 7 kap. 34, 45, 46 och 55 §§, 11 kap. 17 § 18, 27 § 1 mom., 35 § 2 mom., 45 § 3 mom., 56 §, 62 § 3 mom., 63 och 65 §§ samt 14 kap. 2 § samma lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

7 kap.

29 a §.

Beredes mark, tillhörig den, som sökt företaget eller enligt vad i 27 § sägs är likställd med sökanden, genom dikning sådan båtnad, som i 29 § första stycket avses, må han, om skäl därtill anses föreligga, förpliktas att ställa säkerhet för kostnad, som på den grund belöper på honom.

34 §.

Dike, som enligt denna lag varder upptaget, skall, där någons rätt kan vara därav beroende, underhållas av deltagarna i företaget. Beträffande underhållsskyldighetens fördelning och skyldighet att ställa säkerhet skall vad i 23—26, 29 och 29 a §§ är stadgat med avseende å kostnaden för dikets upptagande äga motsvarande tillämpning.

Leder någon — — — må föranledas.

45 §.

Vill någon — — — må göras.

Ansökan om vattenavledning skall ingivas till Konungens befallningshavande och varde frågan härom därefter prövad vid syneförrättning, som i

¹ Senaste lydelse av 7 kap. 34, 45, 46 och 55 §§ se SFS 1920: 459, av 11 kap. 17, 27, 45, 56, 62, 63 och 65 §§ se SFS 1941: 614 samt av 11 kap. 35 § 2 mom. se SFS 1919: 425.

10 kap. 32 § sägs. Är företagens huvudsakliga ändamål att vinna sådan båtnad, som avses i 29 § första stycket i förevarande kap., må ansökningen i stället ingivas till vattendomstolen och varde målet därefter prövat i den ordning, som i 11 kap. stadgas för ansökningsmål; dock att, där det finnes lämpligt, vattenrättsdomaren eller vattendomstolen äger förordna, att målet skall behandlas vid syneförrättning, som i 10 kap. 32 § sägs.

Avser vattenavledningsföretag sänkning eller uttappning av sjö eller reglering av vattnets avrinning ur sådant vattennområde eller förändring av vattnets djup eller läge i vattendrag, där kungsådra eller allmän farled eller allmän flottled finnes, skall utlåtande, som avgivits av synemän, underställas vattendomstolens prövning; dock må ej vattendomstolen ingå i bedömande av frågor rörande ersättning i vidare mån än som föranledes av anförda besvär eller av ändrade anordningar eller föreskrifter rörande företagens utförande. Om underställning i visst fall av särskild fråga stadgas i 10 kap. 52 §.

46 §.

Är fråga om företag, som avser sänkning av eller reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaran, Storsjön i Jämtland eller Siljan, skola bestämmelserna i 4 kap. 13 § om Konungens prövningsrätt i vissa hänseenden och om skyldighet för vattendomstolen att hemställa frågan Konungens avgörande äga motsvarande tillämpning; och skall vad sålunda är stadgat jämväl gälla beträffande annat företag, varigenom vattnets avrinning i större omfattning regleras eller vattenförhållandena eljest väsentligt förändras, såframt Konungen förbehåller sig sådan prövning och besked därom före målets avgörande lämnas synemännen eller i fall, då enligt 45 § underställning skall ske eller målet prövas i den för ansökningsmål stadgade ordning, vattendomstolen.

Finner vattendomstolen — — — Konungens avgörande.

55 §.

Å invallning, som sker i eller vid sjö eller i eller vid sådant vattendrag, som i 45 § tredje stycket sägs, skola bestämmelserna i nämnda § om underställning av synemännens utlåtande äga motsvarande tillämpning.

Vad i — — — sådan prövningsrätt.

11 kap.

17 §.

18. ansökan jämlikt 7 kap. 45 § andra stycket om prövning, utan förutgången syneförrättning enligt 10 kap., av fråga rörande vattenavlednings- eller invallningsföretag, så ock ansökan jämlikt 8 kap. 38 § första stycket om prövning, utan sådan förrättning, av fråga rörande företag, som avses i 8 kap.;

27 §.

1 mom. Ansökan enligt — — — anläggningen, uppgiven.

I fråga om ansökan enligt 17 § 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10 och 18 skall vad i första stycket stadgas i tillämpliga delar lända till efterrättelse; dock vare ej erforderligt att i ansökan enligt 17 § 18 rörande företag, som avses i 8 kap., uppgiva fastighet, vilken av företaget beröres allenast genom förening, i annat fall än då fråga är om bestämmande av ersättning därför.

35 §.

2 mom. Finnes i — — — den myndighet.

Är fråga om företag enligt 7 kap., skall vad i 10 kap. 42 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

45 §.

3 mom. Där vid undersökning jämlikt denna § i mål rörande företag enligt 3, 7 eller 8 kap. någon sakägare vill förena sig med sökanden om företaget eller yrka, att däråt gives större omfattning än sökanden äskat, göre det skriftligen; och varde handlingen vitsordad medelst undersökningsförrättarens påskrift samt översänd till vattenrättsdomaren.

56 §.

Vill sökanden — — — hos domstolen.

Har återkallelse — — — bestämda ordning.

Vad i 10 kap. 48 § andra stycket stadgas i fråga om företag enligt 3, 7 eller 8 kap. skall i tillämpliga delar gälla jämväl, där sådant företag är föremål för behandling i den för ansökningsmål stadgade ordning.

62 §.

3 mom. Vad i — — — andra ansökningsmål.

I mål — — — handläggning bildad.

I utslag, varigenom lämnas medgivande till utförande av vattenreglering, varde angivet, om regleringsföretaget är av beskaffenhet, att stadgandena i 4 kap. om nyprövning och om avgifter därå äga tillämpning. I fråga om meddelande av bestämmelser rörande delaktighet i företag, som nu sagts, eller företag enligt 7 eller 8 kap. skola i tillämpliga delar gälla föreskrifterna i 10 kap. 67 §.

63 §.

I sammanhang med beslut, varigenom ifrågasatt byggande i vatten eller anläggande av vattentäkt eller utförande av företag enligt 3, 7 eller 8 kap. medgives, bestämme vattendomstolen viss tid, i regel ej överstigande tio år eller, där fråga är om anläggning för allmän flottled, två år, inom vilken arbetet skall vara fullbordat.

Vad i — — — nämnda lagrum.

65·§.

Ändå att sökandens talan bifalles, varde honom ålagt att gottgöra motpart sådana kostnader å målet, som prövas hava varit nödiga för tillvaratagande av hans rätt; dock att i mål rörande företag enligt 5 eller 6 kap. sakägare ej är berättigad till gottgörelse i annat fall än att han måst vidkännas kostnad för tillvaratagande av sin rätt till skadeersättning i målet. I fråga om företag enligt 7 eller 8 kap. skall vad i 10 kap. 79 § tredje stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Har svarandepart — — — åsamkats denne.

14 kap.

2 §.

I avseende — — — fast egendom.

Vad i denna lag stadgas angående rättigheter och skyldigheter, som äro förenade med äganderätt till fast egendom, skall äga motsvarande tillämpning med avseende å rätt till gruva, för vars tillgodogörande utmål anvisats eller koncession meddelats.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1944.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för det genom propositionen framlagda förslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Gällande bestämmelser.

I 7 kap. *vattenlagen* meddelas bestämmelser om torrläggning av mark genom dikning, vattenavledning eller invallning. Lagen giver icke någon definition å begreppet dikning men därmed torde i första hand avses sådana torrlägningsåtgärder, som låta sig genomföras utan någon mera väsentlig förändring av vattenförhållandena i sjöar och vattendrag. Såsom vattenavledning betecknas i lagen åtgärd, varigenom någon vill för torrläggning av sin mark sänka eller uttappa sjö eller annan vattensamling, fördjupa, utvidga eller rätta älv, å eller annat vattendrag eller eljest avleda vatten därifrån. Invallning åter angives innebära, att någon vill för sin marks torrläggning vid eller i vattendrag, sjö eller annan vattensamling eller havet göra vall eller annan byggnad till skydd mot vattnet.

Den som önskar genomföra ett torrlägningsföretag tillerkännes en viss tvångsrätt gentemot utomstående. Denna innebär i princip rätt att framdraga dike eller annat vattenavlopp över annans mark eller eljest vidtaga åtgärd till skada för annan, där så erfordras för företagets genomförande. För skada och intrång skall dock ersättning utgå. Det grundläggande stad-

gandet om denna tvångsrätt upptages i 1 §, i vilket lagrum stadgas, att vill någon för torrläggning av sin mark upptaga dike och möter mark som tillhör annan, då må denne ej hindra vattnets avlopp.

Vad angår omfattningen av den tvångsrätt, som sålunda tillerkännes torrläggningssintresset, finnas i fråga om dikning icke några särskilda inskränkan- de bestämmelser. Beträffande vattenavledning och invallning gälla där- emot vissa inskränkningar. Sålunda kräves för rätt att vidtaga åtgärd, var- igenom annan tillhörigt strömfall borttages eller dess fallhöjd minskas eller varigenom till men för annans egendom vattenförhållandena eljest förändras, att nyttan av åtgärden efter avdrag av kostnaden för dess verkställande överstiger skadan eller intrånget å annans egendom, därvid i vissa fall ska- dan eller intrånget skall räknas två gånger. Vidare finnas i fråga om vat- tenavledning och invallning vissa bestämmelser meddelade till skydd för allmänna intressen.

Den som vill genomföra ett torrläggningsföretag kan gentemot annan jordägare som har nytta av företaget göra gällande tvångsdelaktighet i företaget. I detta hänseende stadgas beträffande dikning — vilket stad- gande äger motsvarande tillämpning i fråga om vattenavledning och invall- ning — att om dike som någon vill upptaga är till båtnad jämväl för an- nans mark, denne är skyldig att taga del i dikningen. Vidare gäller, att all mark, för vilken torrläggningen medför båtnad och vars ägare skola däri taga del, skall utgöra en samfällighet i avseende å företaget. Är fråga om företag, som avser sänkning eller uttappning av sjö, skall dock jämlikt 44 § vad sålunda är stadgat om tvångsdelaktighet icke äga tillämpning med mindre den beräknade båtnaden av företaget med mer än hälften faller å egendom, tillhörig den som sökt företaget, eller honom och andra vilka förenat sig med honom därom. Detta krav på viss majoritet för rätt att påfordra tvångsans- slutning gäller även beträffande invallningsföretag. I fråga om invallnings- företag föreligger jämlikt 54 § ytterligare den särskilda inskränkningen med avseende å tvångsdelaktigheten, att delägare, som icke sökt företaget eller är likställd med sökande, äger påfordra att honom tillhörig mark som ingår i samfälligheten skall lösas för företagens räkning.

Som allmän regel gäller, att delägare i torrläggningssamfällighet är skyldig att taga del i kostnaden för torrläggningen i mån av värdet å den båtnad som därigenom beredes hans mark. För den som icke är sökande till före- taget eller frivilligt anslutit sig till företaget gäller emellertid den viktiga inskränkningen, att han icke är pliktig att vidkännas större bidrag till kost- naden än som svarar mot värdet å den båtnad han vinner genom företaget. I vissa fall behöver vidare skyldigheten att taga del i kostnaden icke inträda i och med företagets genomförande. Härom stadgas i 29 § första stycket med avseende å dikning — vilket stadgande äger motsvarande tillämpning be- träffande vattenavledning och invallning — att om båtnad utgöres av an- nat än jordförbättring eller värdeökning av tomtmark eller av mark, som eljest huvudsakligen har värde såsom byggnadsplats, torgplats, övningsfält eller dylikt, delägare, som icke är sökande eller likställd med sökanden, icke

är pliktig att såvitt angår dylik båtnad taga del i kostnaden för företaget förrän han begagnar sig av båtnaden.

Enligt 32 § räknas till kostnad för marks torrläggning förutom arbetskostnaden jämväl skadestånd och annan ersättning som föranledes av företaget. I 34 § stadgas vidare, att dike, som upptages enligt vattenlagen, skall underhållas av delägarna i företaget, där någons rätt kan vara beroende därav.

Beträffande det rättsliga förfarandet vid genomförande av torrlägningsföretag gäller, att om någon vill begagna sig av den tvångsrätt som tillkommer honom eller fråga är om tvångsdelaktighet, besked skall på förhand inhämtas huru och under vilka villkor arbetet må göras. I fråga om vattenavlednings- och invallningsföretag skall sådant besked inhämtas även då sannolika skäl föreligga att allmän eller enskild rätt förnärmas eller så snart två eller flera skola med särskilda andelar taga del i företaget. Ansökan om tillstånd till torrlägningsföretag skall ingivas till länsstyrelsen, varefter frågan prövas vid syneförrättning enligt bestämmelserna i 10 kap. Till förrättningsman skall förordnas statens lantbruksingenjör eller annan som förklarats därtill behörig. Sedan alla vid syneförrättningen förefallande frågor blivit utredda, skall utlåtande upprättas angående företaget. I vissa fall skall utlåtandet underställas vattendomstolens prövning. Besvär över utlåtandet anföres hos vattendomstolen.

I fråga om företag, varmed avses att vinna ej allenast torrläggning av mark utan även vissa andra ändamål, såsom beredande av ökad möjlighet att utnyttja vattenkraft eller avledande av kloakvatten eller industriellt avloppsvatten, gälla särskilda regler. Beträffande företag för såväl torrläggning som beredande av ökad möjlighet att utnyttja vattenkraft skall sålunda ansökan göras direkt hos vattendomstolen. I fråga om företag, som avse både torrläggning och avledande av kloakvatten eller industriellt avloppsvatten, finnes valrätt mellan att göra ansökan direkt hos vattendomstolen eller hos länsstyrelsen. När ansökan skett hos vattendomstolen, kan målet utan syneförrättning prövas i den för ansökningsmål stadgade ordningen men, där så finnes lämpligt, äger vattenrättsdomaren eller vattendomstolen förordna, att målet skall behandlas vid syneförrättning enligt bestämmelserna i 10 kap. Det vid förrättningen upprättade utlåtandet skall i så fall underställas vattendomstolens prövning, såvitt Konungen ej stadgar undantag för vissa fall i fråga om företag, som avse både torrläggning och avledande av kloakvatten eller industriellt avloppsvatten.

Enligt *gruvlagen* äger envar genom inmutning erhålla rätt att på de villkor och med de inskränkningar i lagen stadgas undersöka och bearbeta å egen eller annans grund belägen fyndighet, innehållande mineral av vissa angivna slag. Den som vill förvärva sådan inmutningsrätt skall göra ansökan härom. I anledning av sådan ansökan meddelas under i lagen angivna förutsättningar den sökande rätt att med andras uteslutande inom närmare bestämt område (inmutat område) anställa undersökningsarbete å inmut-

ningsbara mineral. Därest en inmutare efter verkställt försöksarbete finner anledning att fullfölja sin avsikt att bearbeta förekommande mineralfyndigheter, skall han ingå med ansökan om utmål. Visas att inom det inmutade området finnes inmutningsbar fyndighet, som lämpar sig för teknisk bearbetning och som förekommer i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift, äger inmutaren att få sig anvisat visst arbetsområde (utmål) samt inom detta bryta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral. Sökanden — som, efter det hans ansökan om utmål beviljats, i lagen benämnes gruvinnehavare — äger rätt att inom utmålet bryta även icke inmutningsbara mineraliska ämnen, i den mån sådant erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i fråga om de inmutningsbara mineralen, och har jämväl rätt att i viss omfattning tillgodogöra sig sålunda brutna icke inmutningsbara mineraliska ämnen. Den rätt som sålunda tillkommer en gruvinnehavare är icke begränsad till viss tid men kan förverkas. Så sker därest gruvinnehavaren trots erhållen påminnelse underlåter att erlægga föreskriven årlig försvarsavgift.

Enligt *lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m.* äro särskilda bestämmelser gällande beträffande rätten att eftersöka och bearbeta stenkolsfyndigheter med flera fyndigheter. Beträffande fyndigheter av sådant slag gäller, att rätten till dem är beroende på särskilt av Konungen meddelat tillstånd (koncession). Inmutning av sådan fyndighet må alltså icke äga rum.

Framställning om lagändring.

Vid 1940 års lagtima riksdag hemställde herr Holmbäck i väckt motion (II: 189), att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående rätt att företaga sjösänkning till förmån för gruva. Motionen, som behandlades av andra lagutskottet, föranledde emellertid icke någon åtgärd, enär lagändring icke ansågs erforderlig för ändamålet.

Vid 1943 års riksdag väckte herr Holmbäck ånyo motion (I: 176) med yrkande om utredning angående rätt att företaga sjösänkning till förmån för gruva, varvid motionären bl. a. framhöll, att det sedan år 1940 visat sig, att den vattenrättsliga behandlingen av sjösänkingsföretag till förmån för gruva stötte på så stora formella svårigheter, att man riskerade företagens genomförande.

I avgivet utlåtande (nr 17) anförde andra lagutskottet, som behandlade motionen, att utskottet, på grund av den tveksamhet som syntes råda beträffande frågan huruvida rätt att påkalla torrlägningsföretag tillkomme gruvinnehavare, ville förorda en närmare utredning därutinnan, därvid emellertid utredningen icke borde inskränka sig allenast till företag för sjösänkning utan avse samtliga torrlägningsföretag med här avsett ändamål. Utskottet ville jämväl förorda en utredning beträffande reglerna om förfarandet vid handläggning av mål angående vattenavledning till förmån för gruva, vid vilken utredning emellertid motsvarande spörsmål beträffande företag, som avsåge dikning eller invallning, även borde tagas under över-

vägande. Utskottet hemställde, att riksdagen i skrivelse till Konungen ville anhålla om utredning i nu angivna hänseenden, och riksdagen biföll vad utskottet sålunda hemställt (riksdagens skrivelse nr 127).

Promemoria med förslag i ämnet.

Rörande de i riksdagens skrivelse nämnda frågorna har f. d. vattenrättsdomaren greve H. A. Hamilton inom justitiedepartementet utarbetat en den 30 oktober 1943 dagtecknad promemoria i ämnet med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen. Beträffande innehållet i promemorian får utskottet hänvisa till s. 11—16 i propositionen.

Över promemorian jämte därvid fogat lagförslag ha efter remiss yttranden avgivits av vattenöverdomstolen och samtliga vattenrättsdomare, kammarkollegiet, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, 1942 års torrlägnings-sakkunniga, järnkontoret, Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksförbund och föreningen statens lantbruksingenjörer. Kommerskollegium har vid sitt yttrande fogat utlåtanden från samtliga bergmästare.

Det genom promemorian framlagda förslaget har i allt väsentligt vunnit anslutning eller lämnats utan erinran i de över promemorian avgivna yttrandena. Därvid har i några yttranden särskilt framhållits, att genomförandet av förslaget vore av stor praktisk betydelse för gruvhanteringen och att man i vissa fall avvaktade ikraftträdandet av de förordade lagändringarna för att kunna vidtaga åtgärder för tillgodogörandet av vissa mineralfyndigheter, vilka särskilt under nuvarande förhållanden vore av stort värde för landet.

För innehållet i yttrandena redogöres å s. 16—22 i propositionen.

Departementschefen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist, har i propositionen anfört bl. a. följande:

»Enligt gruvlagstiftningen äger envar att genom inmutning erhålla rätt att bearbeta å egen eller annans grund belägen mineralfyndighet av inmutningsbar beskaffenhet. Rätten till gruvbrytning å sådan fyndighet är alltså ej beroende av äganderätten till marken, där fyndigheten är belägen, utan skild från denna. Då gruvrättens objekt således icke är en viss avgränsad del av jordytan med allt vad däri och därpå är, utan rätten är begränsad till att endast avse ett tillgodogörande av vissa beståndsdelar i jorden, är rätten till gruva ej heller att anse som fast egendom. Vattenlagens stadganden om torrläggning av mark äro emellertid utformade med tanke närmast på att genom markens torrläggning fastigheten såsom sådan förbättras samt att fastighetsägaren i denna sin egenskap kan utnyttja denna förmån. Något uttryckligt stadgande som utvidgar fastighetsbegreppet att omfatta jämväl gruva finnes ej. Med hänsyn härtill synes den tvekan icke obefogad, som kommit till uttryck beträffande frågan om nämnda bestämmelsers tillämplighet i det fall, att ge-

nom torrläggning av mark båtnad beredes en i marken upptagen gruva genom att gruvbrytningen underlättas.

Såsom framgår av de i ärendet avgivna yttrandena saknar frågan om torrläggningsslagsstiftningens tillämplighet å företag till förmån för gruva icke praktisk betydelse. Det har bland annat framhållits, att man beträffande vissa mineralfyndigheter av värde för folkförsörjningen endast avvaktade lösningen av denna fråga för att kunna vidtaga åtgärder i ändamål att genom torrläggning av marken underlätta eller möjliggöra mineralbrytningen. Det bör enligt min mening tillses, att torrläggningsslagsstiftningen möjliggör utnyttjande i full utsträckning av mineralfyndigheterna i landet. Då tvekan yppats med avseende å spörsmålet om den rättsställning som enligt denna lagstiftning tillkommer innehavare av rätt till gruva, torde denna fråga böra klarläggas genom uttrycklig lagbestämmelse.

Även om rätten till gruva lärer böra uppfattas som en sakrätt av särskilt slag, vilken ej kan anses härledd ur jordägarerätten, är dock att märka, att gruvrätten hänför sig till jorden såsom det reella underlaget för rättighetens utövande. Såsom förut antytts kan alltså, på samma sätt som ett torrläggningföretag medför nytta för marken för jordbruksändamål, torrläggningen vara till gagn även för den till marken i fråga anknutna gruvrätten. Tydligast framträder denna likhet vid en jämförelse mellan det fallet, att båtnaden av marks torrläggning består i ökad möjlighet att utnyttja marken till stentäkt eller såsom lertag eller dylikt, och det fallet att genom torrläggningen tillgodogörandet av de i jorden befintliga mineraltillgångarna underlättas. Skillnaden i förevarande avseende är endast den, att i det förra fallet förmånen tillkommer jordägaren medan det i det senare fallet är gruvinnehavaren som har nytta av torrläggningen. Med hänsyn härtill synes det ligga nära till hands att beträffande rättigheter och skyldigheter i fråga om torrläggningföretag med jordägare jämställa den som erhållit rätt till mineralbrytning. Ut i den i ämnet upprättade promemorian har även föreslagits införande i vattenlagen av ett stadgande av sådan innebörd. Då emellertid på sätt i promemorian uttalas — även om företag i torrläggningssyfte tilldraga sig största intresset i förevarande sammanhang — jämväl andra företag enligt vattenlagen kunna vara av betydelse för en gruvinnehavare eller beröra honom tillkommande rätt, har enligt förslaget detta stadgande icke begränsats att avse endast torrläggningföretag utan givits sådan räckvidd att det äger avseende å samtliga företag enligt vattenlagen. Mot detta förslag har någon erinran av principiell innebörd icke riktats i de över förslaget avgivna yttrandena. Även jag finner en regel i syfte att vinna likställighet i förevarande avseende mellan gruvinnehavare och ägare av fast egendom utgöra en godtagbar lösning av det föreliggande problemet. Såsom i promemorian föreslagits torde man härvid icke böra begränsa sig till att medtaga endast den som erhållit rätt till fyndighet av inmutningsbar beskaffenhet utan regeln torde böra ha avseende även å den som enligt bestämmelserna i lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m. på grund av koncession erhållit rätt att eftersöka och bearbeta stenkolsfyndighet eller annan

i lagen avsedd fyndighet. Till frågan, om i följd av förhållandenas natur undantag i vissa avseenden bör ske från en regel med nu angivet syfte, torde jag senare få återkomma.

I promemorian har ingående behandlats spørgsmålet, om den som efter vederbörlig ansökan erhållit rätt att inom anvisat område anställa undersökningsarbete å inmutningsbara mineral skall likställas med markägare, eller om för sådan likställighet skall krävas, att inmutaren fått visst arbetsområde, utmål, sig tilldelat med rätt att inom detta bryta och tillgodogöra sig sådana mineral. Enligt vad i promemorian uttalas bör det sistnämnda fordras. Till stöd härför har framhållits bland annat, att först i och med att utmål erhållits kunde det sägas föreligga säkerhet för att det funnes en fyndighet lämplig för gruvdrift och först därefter hade den som ämnade tillgodogöra sig fyndigheten erhållit den säkra ställning, som måste krävas för att honom skulle kunna tillerkännas de rättigheter eller åläggas de skyldigheter som tillkomme en delägare i ett företag enligt vattenlagen. Förslaget i denna del har ej mött erinran i yttrandena. I några yttranden har beträffande detta spørsmål särskilt framhållits, att med nuvarande metoder undersökningsarbete å mineral kunde bedrivas med tillfredsställande resultat även om fyndigheten låge under vatten. Något behov synes således icke föreligga av att på ett tidigare stadium bereda inmutaren samma rättsställning som en markägare. Med hänsyn till det anförda torde sådan likställighet böra genomföras endast med avseende å den som fått utmål sig tilldelat.

Den nu angivna regeln innebär alltså, att först sedan gruvinnehavaren fått sig anvisat utmål denne äger vitsord till ett företag enligt vattenlagen. En annan följd av denna regel är, att vattenlagens bestämmelser om skyldighet att deltaga i ett av annan sökt företag icke kunna vinna tillämpning gentemot en inmutare, som ännu ej erhållit utmål. Med utgångspunkt härifrån har i promemorian uppmärksamheten fästs på det fall att, vid en i vederbörlig ordning sökt torrläggningförrättning, förbättrad torrläggning beräknas komma att vinnas för ett markområde, beträffande vilket inmutningsrätt meddelats men vilket däremot icke såsom utmål tilldelats den som erhållit inmutningsrätten. Vidare har uppmärksamats det förhållandet, att en mineralfyndighet kan bli känd först efter det tillstånd till ett torrläggningföretag meddelats. Även om i dylika fall företaget icke utföres med tanke på att genom torrläggningen bereda marken där fyndigheten är belägen särskild båtnad ur gruvbrytningssynpunkt, kan dock torrläggningen komma att lända till stadigvarande nytta för en gruvinnehavare, som efter det medgivande till företaget lämnats fått området i fråga åt sig anvisat såsom utmål. Det torde som i promemorian framhållits i princip få anses skäligt, att gruvinnehavare, som sålunda vinner nytta av torrläggningen, även deltagar i kostnaden härför. Jag har dock ej ansett erforderligt att föreslå några särskilda bestämmelser i detta hänseende. På sätt i promemorian anförts torde det icke vara uteslutet att i vissa fall — med tillämpning av bestämmelserna i 10 kap. 77 § vattenlagen om ny uppskattning av värdet av den båtnad som genom torrläggning beredes till samfälligheten hörande mark — skyldighet att bidra

ga till företagens kostnader kan inträda för gruvinnehavare, som efter det tillstånd till företaget lämnats fått utmål sig tilldelat.

— — —

Den förordade regeln om gruvinnehavares likställighet med markägare har i det vid promemorian fogade lagförslaget kommit till uttryck genom stadgande i 14 kap. 2 § att i avseende å rättigheter och skyldigheter, som enligt vattenlagen äro förenade med äganderätt till fast egendom, skall med ägare vara likställd gruvinnehavare, såvitt angår den rätt som tillkommer honom med avseende å honom tilldelat utmål. Kommerskollegiet har mot den föreslagna formuleringen invänt, att denna skulle kunna föranleda den missuppfattningen att gruvinnehavare beträffande utmålet skulle få samma rätt som fastighetsägare för sin fasta egendom, medan avsikten vore att ifrågasvara likställighet skulle avse endast gruvinnehavarens rätt till mineralfyndigheter inom utmålet. Med hänsyn härtill har kollegiet föreslagit, att med ägare av fast egendom skulle likställas gruvinnehavare såvitt angår den rätt till inmutningsbara mineral som tillkommer honom med avseende å honom tilldelat utmål. I anledning av denna invändning må framhållas, att rätten till gruva enligt gruvlagen innefattar rätt att inom utmålet bryta och tillgodogöra sig, förutom inmutningsbara mineral, även i viss omfattning icke inmutningsbara sådana. Då uppskattning skall ske av den båtnad som genom ett företag beredes en gruva bör hänsyn tagas till alla moment som sålunda ingå i gruvrätten. Detta utesluter icke att marken till utmålet i andra hänseenden kan vinna båtnad av företaget samt jämväl markägaren på den grund vara att anse som sakägare med avseende å företaget.

Mot det i promemorian föreslagna stadgandet torde vissa invändningar av formell art kunna framställas. Syftet med stadgandet synes bäst vinnas genom att, i fråga om rättigheter och skyldigheter som äro förenade med fast egendom, med fastighet i vattenlagen likställa gruva som erhållit utmål. Härav följer, att gruvinnehavaren med avseende å gruvan och vad därtill hörer skall behandlas på samma sätt som ägare till fastighet med avseende å denna. Med gruva torde i detta sammanhang böra förstås ej endast sådan gruva där fyndigheten är av inmutningsbar beskaffenhet utan även stenkolsgruva eller annan fyndighet som avses i 1886 års lag angående stenkolsfyndigheter m. m. I detta fall ersättes utmålet av koncessionsområdet.

Delägare i ett torrlägningsföretag har att svara ej allenast för sin del av kostnaden för företagens genomförande utan även för den å hans fastighet belöpande andel av framtida underhållskostnad. Skulle fastigheten övergå till ny ägare, är jämväl denne pliktig att taga del i kostnaden för företaget. De bidrag som fastighetens ägare sålunda har att gälda kunna självfallet om så erfordras uttagas ur fastigheten. Därest gruva på sätt föreslagits likställas med fast egendom kommer gruvan att på motsvarande sätt svara för gruvinnehavarens skyldigheter beträffande företaget. Gruvrätten kan emellertid på sätt framhållits i promemorian förverkas, varför den ej har samma värde som underlag för en fortlöpande skyldighet som en jordbruksfastighet. Motsvarande gäller i viss mån även beträffande fastighet, vars huvud-

sakliga värde utgöres av därå befintlig torvmosse, stenbrott eller dylik tillgång som på jämförelsevis kort tid kan förbrukas. I den mån kostnaden för ett gemensamt företag belöper på gruva eller fastighet av angiven beskaffenhet kunna nu anförda omständigheter medföra, att övriga intressenter utsättas för särskilda risker. Med hänsyn härtill har i promemorian föreslagits införande i 7 kap. 29 § av ett fjärde stycke av innehåll, att om sökande till företaget eller den som är likställd med sökanden vinner sådan båtnad som i första stycket avses — d. v. s. båtnad som utgöres av annat än jordförbättring eller värdeökning av tomtmark eller av mark, som eljest huvudsakligen har värde såsom byggnadsplats, torgplats, övningsfält eller dylikt — han må om skäl därtill anses föreligga förpliktas att ställa säkerhet för den kostnad som på sådan grund belöper på honom. Detta förslag torde böra genomföras, varvid dock bestämmelsen, som saknar närmare samband med innehållet i övrigt i 29 §, torde böra upptagas såsom en med 29 a betecknad paragraf. Genom en sådan bestämmelse synas delägare i ett torrlägningsföretag kunna i nu avsedda fall erhålla säkerhet för att icke på grund av initiativtagarnas insolvens behöva svara för de sistnämndas andel av kostnaderna. Någon erinran av saklig innebörd mot förslaget i denna del har ej framställts i yttrandena. Däremot har anmärkts, att med hänsyn till stadgandets placering ej fullt tydligt framginge om skyldigheten att ställa säkerhet omfattade även kostnad för underhåll av dike, varom stadgas i 34 § under rubriken »Om förbättring och underhåll av dike». Att bestämmelsen bör avse även sådan kostnad torde vara uppenbart. För att detta klart skall framgå torde i 34 § lämpligen böra intagas en hänvisning till 29 a §. I anledning av vad kammarkollegiet yttrat därom att säkerheten borde omfatta även exempelvis fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § må framhållas, att detta lagrum icke äger tillämpning å torrlägningsföretag. I övrigt vill jag anmärka att till torrlägningskostnad räknas enligt 7 kap. 32 § förutom arbetskostnaden jämväl skadestånd och annan ersättning som föranledes av företaget.

— — —

Enligt 7 kap. vattenlagen skall i allmänhet innan ett torrlägningsföretag påbörjas inhämtas besked, huru och under vilka villkor arbetet må göras. Ansökan om företaget skall ingivas till länsstyrelsen, varefter frågan prövas vid syneförrättning enligt 10 kap. I regel vinner det utlåtande vilket sedermera i saken avgives av synemännen laga kraft, om det ej överklagas hos vattendomstolen. I vissa fall skall emellertid utlåtandet underställas vattendomstolens prövning. 1943 års riksdag har såsom förut nämnts uttalat tvekan om denna ordning för prövning av torrlägningsfrågor vore lämplig beträffande företag i syfte att främja gruvdrift samt hemställt om utredning angående frågan om tillstånd till dylika företag skulle kunna meddelas efter sådan prövning som stadgas för ansökningsmål, d. v. s. handläggas direkt av vattendomstolen. I den upprättade promemorian har även föreslagits möjlighet för gruvinnehavare eller annan som vinner båtnad av annat slag än jordförbättring eller värdeökning av tomtmark eller därmed likställd mark att

vid vattenavledning eller invallning välja mellan att ingiva ansökan om medgivande till företaget antingen till vattendomstolen eller till länsstyrelsen. I förra fallet bestämmer enligt förslaget vattenrättsdomaren eller vattendomstolen, huruvida det erfordras att ärendet behandlas vid särskild syneförrättning. I det senare fallet skall däremot ärendet alltid handläggas vid sådan förrättning. Då såsom i promemorian anförts åtminstone i en del fall en tidsvinst torde kunna ernås genom ärendets handläggning av vattendomstolen såsom första instans, torde den föreslagna valrätten böra genomföras. Härvid torde dock den inskränkningen böra ske, att valrätt skall vara för handen endast i det fall att med företaget avses att vinna huvudsakligen sådan båtnad som nyss nämnts. Beträffande prövningen av dikningsmål, vilka alltid synas böra handläggas vid syneförrättning såsom första instans, torde däremot någon ändring icke vara påkallad. Det synes ligga i sakens natur, att prövning av ansökan om vattenavledning eller invallning utan förutgången syneförrättning företrädesvis torde komma i fråga i de fall då företaget berör endast ett fåtal intressenter eller tvångsanslutning icke påfordras.

Med det genom promemorian framlagda förslaget torde vara avsett, att — i fall vattenrättsdomaren eller vattendomstolen föreskrivit att genom ansökning hos vattendomstolen anhängiggjort mål skulle behandlas vid syneförrättning — synemännens utlåtande städse skall underställas vattendomstolens prövning. I ett yttrande har anmärkts, att detta emellertid icke kommit till uttryck i den föreslagna ändringen av 7 kap. 45 §. Anmärkningen synes i och för sig riktig. Emellertid bör enligt min mening den omständigheten att ansökningen ingivits till vattendomstolen icke utan vidare föranleda därtill att underställning alltid skall ske. Det bör i stället övervägas, huruvida skäl av saklig innebörd tala för att underställning i dessa fall skall ske i vidare omfattning än som nu är förhållandet i fråga om utlåtande som avgivits vid syneförrättning vilken verkställts efter ansökan som ingivits till länsstyrelsen. Då sådana skäl icke synas föreligga, torde underställning av synemännens utlåtande — oavsett om detta avgivits sedan vattenrättsdomaren eller vattendomstolen förordnat om syneförrättningen eller ej — böra ske endast i de fall som nu finnas angivna i 45 § andra stycket. I enlighet härmed har paragrafen omarbetats, i samband varmed vissa följdändringar vidtagits i 46 och 55 §§.

De bestämmelser som i 11 kap. meddelats rörande förfarandet vid vattendomstol i ansökningsmål torde i allmänhet vara väl ägnade att tillämpas jämväl i de fall då i enlighet med vad förut anförts mål som avses i 7 kap. prövas i den för ansökningsmål stadgade ordningen. Vissa mindre jämkningar ha dock ansetts böra vidtagas i följd av förslaget, att ansökan om vattenavledning eller invallning må kunna prövas utan förutgången syneförrättning. I fråga om underrättelse till kammarkollegiet m. m. har sålunda i 35 § 2 mom. intagits en hänvisning till 10 kap. 42 §. Vidare har vad i 45 § 3 mom. stadgas för det fall, att någon sakägare vill förëna sig med sökanden om företag enligt 3 eller 8 kap. eller yrka att däråt gives större omfattning, utvidgats att gälla jämväl företag enligt 7 kap. Bestämmelsen i 56 § tredje stycket angåen-

de återkallelse av ansökan, när sökandena äro flera, har likaledes utvidgats att omfatta ansökningsmål rörande företag enligt 7 kap. Även stadgandena i 62 § 3 mom. tredje stycket om meddelande av bestämmelser rörande delaktigheten i vissa företag och i 63 § första stycket om bestämmande av viss tid för arbetes utförande ha ändrats så att de bliva tillämpliga jämväl beträffande företag enligt 7 kap. Slutligen har i 11 kap. 65 § gjorts en hänvisning beträffande företag enligt 7 kap. till 10 kap. 79 § tredje stycket, varjämte en redaktionell följdändring vidtagits i 11 kap. 27 § 1 mom.

De föreslagna lagändringarna torde böra träda i kraft den 1 april 1944.»

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet. Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot det i propositionen framlagda lagförslaget och får därför hemställa,

att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 24 februari 1944.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman, Wistrand, Olof Carlsson, Mannerskantz, Hage, Hallagård, Söderkvist* och *Holmbäck*; samt

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herr *Olovson* i Västerås, fröken *Andersson*, herrar *Pettersson* i Hällbacken, *Cruse, Holm, Wallén* och *Larsson* i Östersund.